

ДЕТИЊСТВО CHILDHOOD

Часопис о књижевности за децу
Година XLIX, бр. 3,
јесен 2023.

Издавач

Међународни центар
књижевности за децу
ЗМАЈЕВЕ ДЕЧЈЕ ИГРЕ
Нови Сад, Змај Јовина 26/II
Тел. (021) 66-11-266, 66-13-648
E-mail: zdigre@gmail.com
www.zmajevedecjeigre.org.rs

За издавача

Душица Мариновић, директорка

Главне и одговорне уреднице

Др Зорана Опачић
(бројеви 1 и 2)

Др Снежана Шаранчић Чутура
(бројеви 3 и 4)

Секретарица редакције

Др Ивана Мијић Немет

Лектура и коректура

Светлана Зејак

*Превод, лектура и коректура
шексцова на енглеском језику*

Преводилачка агенција
AD INFINITUM

Ликовно решење корица

Наталија Јочин

Графичка уредница

Весна Карајовић

Прелом

NEO KONS, Нови Сад

Штампа

AS dizajn, Нови Сад

Часопис излази тромесечно

Цена овог броја: 600,00 динара

Рачун Змајевих дејчјих игара:

340-11006551-47

САДРЖАЈ

КЊИЖЕВНО ДЕЛО ИГОРА КОЛАРОВА

– Округли сто 34. Међународног фестивала хумора
за децу у Лазаревцу 2022.

Драган Л. Хамовић, Игор и по. Игор Коларов из
библиотека „Златокрила” и „Књига и по” 5

Мирјана Д. Бојанић Ђирковић, Дијалог са *малим човеком*:
поетика *Соколичкој зборника* Игора Коларова..... 9

Јелена С. Панић Мараш, Наративне стратегије
у роману *Дванаесто море* Игора Коларова 17

Наташа П. Кљајић, Могућности наставне интерпретације
романа *Дванаесто море* Игора Коларова у седмом разреду
основне школе..... 29

Снежана В. Божић, Проза Игора Коларова у методичком
кључу: емпатијско-етички аспекти рецепције 40

Тамара Р. Грујић, Кратке форме Игора Коларова 51

РЕЦЕПЦИЈА КОЛОДИЈЕВОГ *ПИНОКИЈА* У СРБИЈИ, ХРВАТСКОЈ, БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И ЦРНОЈ ГОРИ

(тематски блок уредила Сања Роић)

Данијела М. Јањић, Првих сто година *Пинокија* у Србији:
преображаји и задаци дрвеног лутка на позоришној сцени
и у књижевним преводима..... 62

Katja A. Radoš-Perković i Sanja Č. Roić, Recepcija Collodijevog
Pinocchioja na prostoru današnje Republike Hrvatske 77

Зорана Ж. Ковачевић и Ања Ђ. Правуљац, Превод дјела
Пинокио и рецепција његовог лика у Босни и Херцеговини 86

Deja P. Piletić, Pinokijeve pustolovine u Crnoj Gori 96

НОВА ИСТРАЖИВАЊА

Олга М. Стојановић Фрешет, Сlike врвилице и слике из снова: Али Митгуч и Бинете Шредер 109

Владимир М. Вукомановић Растегорац, Метафора у поезији за децу предзмајевског периода – стилистички и методички аспект 120

ОГЛЕДАЛО КРИТИКЕ

Немања З. Каровић, Дечји лик и муке одрастања у српској књижевности двадесетог века (Валентина Хамовић: *Моментии наивности. Огледи о дејинствиву и одрасћању у српској књижевности*, Учитељски факултет, Београд, 2022) 131

Јована Л. Војводић, Бити Душко Радовић – и готово! (Зорица Хацић [прир.]: *100 година Душка Радовића*, Београд, Mascot ЕС, 2022) 137

Предраг М. Јашовић, Монографија о игри (Милутин Ђуричковић: *Жудња за ијром*, Алма – Институт за дечју књижевност, Београд, 2022) 143

Даница В. Столић, Слојевита драматургија (Милутин Ђуричковић: *Мали чаробњаџи. Драмски текстови за децу српских љисаџа са Косова и Мејхохије*, Панорама-Јединство, Приштина – Косовска Митровиџа, 2022) 147

Милош Д. Михаиловић, Миш бели срећу дели (Ивана Нешић: *Зеленбабини дарови. Део 3, Новчић судбине*, Креативни центар, Београд, 2022) 150

Маријана С. Јелисавчић, Пандорин колут унапред (Olivera Zulović: *Priručnik za solidan život*, LOM, Beograd, 2022) 153

Овај број часописа *Деџинствиво* финансијски су подржали:

Министарство културе
Републике Србије
Министарство науке,
технолошког развоја и иновација
Републике Србије

Покрајински секретаријат
за културу, јавно информисање
и односе са верским заједницама
АП Војводине

Градска управа за културу
Града Новог Сада

СIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821–93(05)

ДЕТИЊСТВО : часопис о књижевности за децу / главне и одговорне уреднице Зорана Опачић и Снежана Шаранчић Чутура. – Год. 1, бр. 1 (1975) – Нови Сад : Змајеве дечје игре, 1975-. – 23 cm

Тромесечно

ISSN 0350–5286

COBISS.SR–ID 9948418

ОГЛЕДАЛО КРИТИКЕ

Научна критика
UDC 82-93.09(049.32)
821.163.41-93.09(049.32)
Примљено: 28. 5. 2023.
Прихваћено: 4. 6. 2023.

ДЕЧЈИ ЛИК И МУКЕ
ОДРАСТАЊА У СРПСКОЈ
КЊИЖЕВНОСТИ XX ВЕКА
(Валентина Хамовић: *Моментии наивностии*.
Огледи о деџињсџиву и одрасџању у
срџској књижевностии, Учитељски
факултет, Београд, 2022)

Након књига *Два џесника џревраџника* (2008), *Неџрекидно деџињсџиво* (2015) и *Поетџи-ка чистџоџ даха* (2018), Валентина Хамовић је, у издању београдског Учитељског факултета, објавила своју четврту по реду научну монографију, под звучним и помало загонетним насловом: *Моментии наивностии* (2022). Док се на страницама свог академског првенца бавила поетичким и књижевноисторијским самеравањем Душка Радовића и Васка Попе, допринесећи тиме бољем разумевању сложених еволутивних токова српског послератног модернизма, а у *Поетџици чистџоџ даха* посветила не само интерпретацији стваралаштва Милована

Данојлића већ и расветљавању концепта наивне песме и наивне приче, ауторка је новом монографијом, проблемски усмереном ка сагледавању поезије и прозе за децу у контексту општијих токова књижевног развоја, наставила да изучава литерарне појмове којима је истраживачки већ приступала пишући *Неџрекидно деџињсџиво*. Реч је, како поднаслов нове књиге открива, о скупу огледа тематски фокусираних на питања о одрастању у српској књижевности XX века, којима ауторка – тумачећи како прозна тако и поетска дела, и интерпретативно се усредсређујући на уметнички моделоване феномене наивне свести и инфантилних доживљаја – настоји да опише како се у нашој модерној традицији обликовала слика детета. Стога је важно споменути да радови сабрани у *Моментиима наивностии* у извесном смислу происходе из предавања Валентине Хамовић на курсу Слика детета у српској књижевности XX века, који је на Учитељском факултету у Београду одржаван од 2014. до 2018. године.

Иако нову књигу сачињавају текстови који су раније били самостално објављени у научним зборницима и стручној периодици, ауторки је пошло за руком да спајањем и проблемским груписањем радова уобличи монографију која одише духом логички устројене и органске целине. Утиску о њеној унутрашњој компактности посебно доприноси, с једне стране, уводна реч,

у којој Валентина Хамовић на врло пажљив и поступан начин образлаже своја водећа интерпретативна гледишта, упућује на значењску слојевитост испитиваних литерарних појава и предочава истраживачку концепцију књиге, а са друге и завршни оглед, на чијим је страницама – писаним у духу херменеутичке синтезе – упућен један широко заснован и књижевно-историјски прегледан поглед на промене у разумевању детињства инициране сменом различитих стваралачких парадигми.

Једно од ауторкиних основних полазишта при тумачењу поетски и прозно обликованих феномена детињства и одрастања јесте свест о недељивости поетичких поступака и стилско-тематских преокупација унутар тек условно раздвојених корпуса књижевности за децу и књижевности за одрасле. Управо одатле и проистиче њено истраживачко опредељење да развојне путање обеју литерарних сфера, запажајући и интерпретирајући њихова иманентна својства, сагледава као паралелне токове ширих књижевних кретања. Прожета дубоким интелектуалним интересовањем за прапочетке као језгра изворне пуноће из којих је изникло и порасло све што постоји, Валентина Хамовић у детињству препознаје „резерв у коме се акумулира читав арсенал базичних облика мишљења и понашања” (7–8), односно архетипски слојевито искуство где се човеково вечито извориште дотиче са сном о сопственој целовитости. Култура нам, додаје ауторка, говори да је „снажан осећај детињства утиснут не само у искуство појединца већ и читаве људске заједнице” (8). Не видећи, дакле, у дечјем добу само почетни период сазревања појединца него нешто симболички знатно богатије: једно „нехронолошко, идеално и заштитено стање” (9), Валентина Хамовић прихвата мисао Бенедета Крочеа

(Benedetto Croce) о инфантилном искуству као збиру момената наивности који се непрестано враћају у животу духа. Детињство је стога у интерпретативној и филозофској визури ауторке појам који се раслојава у више значењских равни: оно се обзнањује као узрасно и духовно стање, али се и пројављује као некаква исконска пулсација, која допире из дубоких слојева свести, обележава живот одраслог човека и његовој егзистенцији даје митске димензије.

Схватајући најранији узрасни период као својеврсну антрополошку категорију, Валентина Хамовић је истраживачку пажњу посветила тумачењу књижевности минулог столећа, због тога што су тек писци и песници XX века своје поетичке парадигме на аутентичан начин обогатили инфантилним искуством и дечјим погледом на свет. Наиме, након класицистичког доба, у којем се детету, будући не-разумном и не-зрелом бићу, није посвећивала нарочита пажња, и после епохе просвећености, када се у свет детињства гледало ригорозним оком педагошких интереса, наступила је ера романтичарске афирмације детињства као златног периода неспутане маште и осећајности, и детета као симбола онога што је у човеку не само природно и нагонско већ и потиснуто и запостављено. Међутим, почетак XX века и појава разноликих авангардних струјања представљају – како се наводи у уводној речи – први тренутак у којем је свест о важности инфантилних доживљаја дефинитивно уграђена у саме корене уметничког стварања. Снажна жеља за откривањем почела и праузрока ствари подстакла је ауторку да и приликом интерпретирања књижевних дела неодступно трага за дубоким основама и првобитним истинама литерарних светова. Отуда се чини да у њеном истраживачком духу трепере искре авангардне осећајности, чија је једна од

основних компоненти била управо чежња за повратком *невином* и *наивном*.

Тумачећи положај детета у породичном, школском, друштвеном и ратном контексту, Валентина Хамовић запажа да се код читавог низа домаћих аутора – који се протеже од Јована Дучића, Исидоре Секулић, преко Бранимира Ћосића, Бранка Ћопића, Драгослава Михаиловића, Милована Данојлића и Мирослава Антића, па све до нашег савременика Владимира Кеџмановића – детињство веома често књижевноуметнички моделује као некакво последње уточиште, односно бекство од разорног осећања одсуства смисла код одраслог човека. Пратећи како су се наречени мотиви мењали кроз време и смене епоха, ауторка српску књижевност XX века сагледава као велико платно на којем се поступно уобличавала једна мозаички сложена, симболички богата и веома динамична слика детета. У том смислу *Моментии наивности* Валентине Хамовић могли би се читати, уважавајући све разлике у приступу изучаваним појавама, као својеврсни књижевнонаучни пандан монографији *Представа о детињству у српској култури* Жарка Требјешанина.

При херменеутичкој анализи приповедних текстова, пажњу Валентине Хамовић понајвише заокупљају тренуци у којима се перспектива одраслог додирује или укршта са дечјим погледом на свет. На тим семантички увек осетљивим местима прелаза из једног гледишта у друго, где до изражаја долази оно што је похрањено у сећању човека и сабрано у дечјој души, ауторка настоји да, пажљиво се опходећи према нијансама значења, проникне у смисао наречених промена и изнађе језгрене тачке књижевног дела. У часу када пронађе жижу у којој се сустичу главни токови значења, Валентина Хамовић не сужава свој истраживачки фокус,

већ тежи да, расветљавајући различите семантичке слојеве дела и ширећи свој интерпретативни хоризонт, допринесе разумевању целокупне поетике појединачног аутора, али и да упути поглед у тајновити свет пишчеве стваралачке психологије.

Њену књижевнокритичку пажњу нарочито привлаче лиминалне тачке и граничне ситуације у искуству човека, односно моменти различитих сепарација и иницијација које појединац током живота проживљава, јер је реч о местима где се на непосреднији начин испољава не само права природа него и коначна истина једног бића. Отуда није случајно што управо мотиви удавања од куће и родитељског окриља, и уласка у нове просторе са жељом да се како физички тако и симболички пронађе нови дом, представљају наративне моменте којима се – тумачећи „Буре” Исидоре Секулић, „Лилику” Драгослава Михаиловића или *Тој је био врео* Владимира Кеџмановића – ауторка посветила с посебним жаром. Наднесена над смислом трауматичних догађаја који у појединцу побуђују бол, али и подстичу динамику сазревања, Валентина Хамовић показује не само истанчан интерпретативни осећај за психолошке финесе, већ и вештину да у неколико башларовски интонираних херменеутичких захвата симболички уопшти конкретне књижевне мотиве и сагледа их у најширем обзорју њиховог потенцијалног архетипског значења.

Оно што би ваљало нагласити као изузетну вредност монографије *Моментии наивности* јесте прозачна лепота језика којим је писана и природан, готово приповедачки ритам којим ауторка излаже своја критичка запажања. Испољавајући осећање за меру и склад, односно за поступност у грађењу целина и низању поената, а лишена оне у савременој критици толико

присутне теоријске претенциозности, Валентина Хамовић се метајезиком користи таман колико је потребно да би био од помоћи у тумачењу, водећи све време рачуна о томе да сенке научне апаратуре не помраче видике чистих интерпретативних мисли.

У првом сегменту књиге Валентина Хамовић се, тумачећи причу „Мој отац” Јована Дучића, „Буре” Исидоре Секулић и роман *Покошено њоље* Бранимира Ћосића, бавила наративним техникама којима су поменути ствараоци на уметнички уверљив начин дочаравали токове наивне свести, али још више питањем шта се све одиграва у крхком дечјем бићу при сусрету са темељним егзистенцијалним проблемима: смрћу, ратом, самоћом. Огледом „Потрага за идентитетом у приповеци ’Мој отац’ Јована Дучића” пишчева поетика осветљена је из новог угла, јер је за предмет интерпретативне анализе одабран текст из корпуса који је у досадашњој књижевнокритичкој рецепцији био са више разлога скрајнут. Најпре зато тога што је реч о приповеци, дакле жанру којем Дучић нимало није био склон, а затим и због тога што ово приповедно остварење припада раној стваралачкој фази, које се аутор касније у целини одрекао. Разлоге за настанак приче ауторка је најпре потражила у песничковој биографији, да би потом у тематско-мотивском склопу дела истражила сва она места која сведоче о Дучићевој потреби да преиспита и утемељи властити идентитет. Отуда се у интерпретативној визури Валентине Хамовић приповетка „Моја отац” раскрива као уметнички моделован покушај писца да властиту личност спозна путем наратива. Тумачећи пак лик осетљивог и усамљеног детета које се суочило са највећим и најтежим егзистенцијалним тајнама, ауторка је у тексту посвећеном приповеци „Буре” Исидоре Секулић анализи-

рала поступке обликовања инфантилног јунака у корелацији са мотивима простора и времена. У девојчицином градацијском измештању из хронолошког времена и конвенционалног простора Валентина Хамовић препознаје чежњу младог бића да напусти опустеле просторе куће и доспе у област која ће јој осигурати осећање пуноће и целовитости. Буре се стога указује као замена за материнско крило, али и као склониште које распирује страст за сањарењем и маштањем.

Друга деоница књиге сабира огледе на чијим су страницама из једне готово психоаналитичке тачке гледишта испитивани кључни моменти у одрастању појединаца који су се исувише рано сусрели не само са емоционално тешким већ често и трауматичним садржајима спољашњег света. Полазећи од претпоставке да су *Месеци, дете и душа* мотиви који се у Ћопићевој *Баши слезове боје* међусобно дозивају и заједнички творе архетипски дубоку подлогу психичког развоја јунака, Валентина Хамовић у рађању идеје о *докучивању месеца* препознаје жељу *занесених дечака* да небеског путника присвоје као свог природног савезника, али и чежњу *добрих старца* да се симболички дотакну онога што је још у најранијем детињству било изгубљено. Као што се у претходном огледу запитала у каквом односу стоје *Месеци, дете и душа*, ауторка је у наредном есеју, концентрисаном око природе главне јунакиње приповетке „Лилика” Драгослава Михаиловића, застала код питања на који се начин појмови *љубави, ероса и идентитета* преламају у наивној свести детета чији је природан ток одрастања нарушен читавим наплавинама негативног искуства. И у Лиликином сазревању, слично као и код јунакиње приче „Буре”, несвесно повлачење од куће није ништа друго до знак жеље ра-

њивог и неукорењеног бића да ступи у стваран или измаштан простор који ће му донети осећање сигурности и пуноће. Истакавши да се главна новина романа *Той је био врео* Владимира Кеџмановића у односу на традиционални ратни роман огледа у поступку измештања главне позорнице догађаја са војних попришта у породични амбијент, Валентина Хамовић запажа да је за овакву промену перспективе од кључног значаја било обликовање фигуре једнаестогодишњег дечака „за кога је свет већ у самом старту постао дезинтегрисан и неразумљив” (132). Пратећи јунаков брз и трновит развој од почетног напуштања дома до коначне сепарације, Кеџмановић није само изградио портрет немоћног детета доспелог у немогућу ситуацију, већ је и, како сматра ауторка, дечју занемелост и отупелост приказао као метафору једног страшног историјског доба.

У трећу целину монографије *Моменти наивности* уврштени су огледи посвећени двама песницима чије је стваралаштво на темељан начин обележено дечјим погледом на свет: Мирославу Антићу и Мошу Одаловићу. Пратећи путању којом се одвијало уметничко сазревање аутора *Плавој чујерка*, Валентина Хамовић је веома луцидно приметила да је поступно богаћење поетских слика метафизичким конотацијама коинцидирало са песниковим све изразитијем окретањем ка дечјем архетипу и песмама за децу. Етеризам и плаветнило који извиру из Антићеве поезије нису само чиниоци лирског амбијента, већ и визуелни оквир једног метафизичког стања и темељ на којем почива „астрална слика детињства човека и света” (157). Збирком *Добро јушро, Велика Хочо* Мошо Одаловић се, запазиће ауторка, потврдио као исконски наивни песник „из кога проговарају бескрајно чисти, изворни, суштаствено витали-

стички дечји пориви” (160), али и као стваралац трајно одан идеји да поетски поступци морају бити „у хармонији са ритмовима природе и васељене” (167).

Четврти и уједно завршни сегмент књиге отвара се текстом о настанку и поетичким околностима *Полиџикиној* подлистка за децу, чији је *spiritus movens* био Брана Цветковић, а окончава књижевноисторијски веома драгоценим огледом о поезици инфантилизма у модерној српској књижевности. Реч је, наиме, о једном од најзначајнијих уметничких процеса унутар XX века, који је отпочео у авангардно доба, када се „наметнула потреба за поновним рађањем и проналажењем првобитне једноставности, првобитне истине и првобитне невиности” (184). Сагледавајући поезију минулог столећа у великом луку што се протеже од Александра Вуча, Коче Поповића, Ђорђа Костића, Милана Дединца, Станислава Винавера и Растка Петровића, а преко Васка Попе води све до Матије Бећковића, Бранислава Петровића и Рајка Петрова Нога, Валентина Хамовић је описала ток поступног сазревања свести о сложености дечјег искуства и откривања његовог не само књижевноимагинацијског богатства већ и филозофско-епистемолошког потенцијала. Након што је детињство у међуратном периоду, захваљујући поетички иновативној мисли бројних авангардних стваралаца, почело да се схвата као засебна естетска категорија и својеврсно „ембрионално језгро поезије” (187), инфантилно мишљење се у послератном периоду потврдило као стални и готово незаобилазни чинилац модерног песничког искуства. Детињство отуда није само ступило у „савремени стваралачки видокруг” (197) него је и – закључиће ауторка у финалној деоници своје монографије – постало „залог изразитих песничких про-

дора, са позиције коју доживљавамо као основну, обновљено митотворну” (197).

Ширином историјског и интерпретативног захвата, књига *Моменти наивности* Валентине Хамовић је, како видимо, на херменеутички поуздан начин расветлила природу естетских феномена детињства, наивне свести и инфан-

тилног мишљења, пружила нове увиде у поетичке светове неких од наших најбољих писаца XX века и тиме дала значајан допринос странијем разумевању модерне српске књижевности.

Немања З. КАРОВИЋ*

* nemanja.karovic@uf.bg.ac.rs